PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 9

Manželé Hádkovi

Alena a Pavel po láskyplném vztahu uzavřeli manželství, v němž se narodily dvě děti, Petruška a Květuška. Manželství bylo zpočátku šťastné, ale po pár letech společného soužití začalo docházet k častým hádkám, až se oba manželé jeden druhému zcela odcizili. Za trvání manželství Alena po dědečkovi zdědila chalupu a Pavel dostal od otce darem osobní automobil zn. Opel. Rodinný dům si oba manželé Hádkovi koupili na hypotéku, ale pravidelné splátky hypotéky hradil výhradně Pavel, který také koupil psa a rovněž živil celou rodinu. Pavel také během manželství společně s kamarádem Petrem založili firmu s názvem Alfík, s. r. o., která se zaměřuje na výrobu prémiové čokolády. Oba zakladatelé se při tom inspirovali podnikatelským záměrem Aleny.

Alena se po celou dobu starala o domácnost, děti a psa. Na práci pro firmu jí tak nezbýval čas. Před manželstvím ani po dobu jeho trvání manželé neuzavřeli žádnou dohodu, která by jakkoliv upravovala jejich vzájemné majetkové poměry.

Pavel se jednoho dne po dramatické výměně názorů s manželkou odstěhoval ke své milence, kterou si už nějakou dobu vydržoval. Pavel milence platil byt v centru Prahy, vodil ji do Pařížské, kde jí kupoval luxusní dary, a rovněž jí zaplatil plastickou operaci prsou.

Když se Alena o nevěře dozvěděla, cítila se ještě více zhrzená. Tři měsíce poté, co se manžel odstěhoval, Alena vyměnila zámek od společného rodinného domu. Posléze podala k soudu žádost o rozvod s návrhem na majetkové vypořádání. Pavel se rovněž naštval a podal k soudu žalobu o vydání klíčů k jejich společnému rodinnému domu.

Otázky:

1. Jaké věci a majetkové hodnoty dle zadání patří do společného jmění manželů (SJM) a které naopak nejsou předmětem SJM? Vše náležitě zdůvodněte.
2. Má Pavel vůči Aleně nárok na finanční kompenzaci za užívání společného domu Alenou za dobu, co v něm nebydlí? O jaký nárok by se jednalo?

3. Kdy podle uvedeného zadání zaniká SJM? Jaké jsou další způsoby zániku SJM?
4. Za předpokladu, že se manžel k návrhu na rozvod manželství podaný Alenou připojí, splňuje tento návrh zákonné podmínky tzv. smluveného rozvodu (bez zjišťování příčin rozvratu manželství)? Zdůvodněte.
5. Může soud na základě žaloby podané Pavlem, v níž se domáhá vydání nových klíčů a přístupu k rodinnému domu, přiznat žalobci s jeho souhlasem nárok z titulu finanční kompenzace za užívání společného domu manželkou? Může se Pavel úspěšně domoci tohoto nároku v době, kdy manželství stále trvá?
6. Bylo jednání Aleny ohledně výměny zámku oprávněné?
7. Zakládá nabytí obchodního podílu Pavla ve společnosti Alfík, s. r. o., automaticky i účast druhého manžela? Zdůvodněte.
8. Alena po Pavlovi požaduje polovinu podílu ve firmě Alfík, s. r. o., neboť bez ní by tu firmu přeci neměl, když ona to celé vymyslela, a je tak spravedlivé, aby jí polovina náležela. Mohou manželé formou soudního smíru převést polovinu podílu na manželku? Jak by soud v takovém případě postupoval?
9. Může Alena po Pavlovi v rámci vypořádání SJM žádat vrácení finančních prostředků, které byly vynaloženy ze zdrojů SJM na bydlení Pavlovy milenky včetně darů a plastické operace?
10. Předpokládejme, že se manželé ohledně rozsahu péče o nezletilé nedohodli a soud rozhodl tak, že oba nezletilí zůstávají v péči obou rodičů s tím, že otci stanovil velmi úzkou péči omezující se jen na každý sudý víkend. Otec s rozsudkem soudu nesouhlasil a podal proti němu odvolání, v němž navrhoval rovnocennou péči o nezletilé 50 % na 50 %. Matka byla s rozsudkem soudu spokojená a odvolání nepodala. Naneštěstí pro otce došlo mezitím k dalším vypjatým a konfliktním situacím v rodině, tudíž odvolací soud původní rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že péči otce ještě více omezil na pouhý jeden víkendový den v měsíci. Byl postup odvolacího soudu procesně správný?

Řešení:

1. Součástí SJM je následující majetek: rodinný dům, pes, podíl ve společnosti Alfík, s. r. o., včetně zisku z podnikatelské činnosti. Zvíře má zvláštní význam a hodnotu jako smysly nadaný živý tvor a není tedy věcí v právním smyslu (srov. § 494 OZ), ale ustanovení o věcech se použijí obdobně, tudíž psa lze rovněž zahrnout do SJM. Skutečnost, že hypoteční splátky hradí jen jeden z manželů z běžných příjmů, nemá žádný vliv na případnou modifikaci SJM v podobě některé z výjimek uvedených v § 709 odst. 1 OZ. To by musel manžel hradit hypoteční splátky ze svého výlučného majetku (např. z finančních prostředků, které zdědil, získal darem či jako finanční kompenzaci nemajetkové újmy), avšak žádná taková informace v zadání nebyla zmíněna, a stejný režim tak platí i pro podíl.
   Majetková hodnota podílu je rovněž součástí SJM dle § 711 odst. 2 OZ, ale nikoliv práva spojená s účastí ve společnosti, jako je hlasovací právo apod.
   Předmětem SJM není tento majetek [§ 709 odst. 1 písm. b) OZ]: chalupa, která je ve výlučném vlastnictví Aleny, a automobil, který je ve výlučném vlastnictví Pavla, neboť tento majetek každý z nich nabyl separátně bezúplatným způsobem z titulu dědictví a darem. Proto je tento majetek vyňat ze zákonného režimu SJM, jak je stanoveno v § 709 odst. 1 písm. b) OZ.

2. Pavel nemá nárok na finanční kompenzaci za užívání společného domu vůči Aleně, a to z toho důvodu, že SJM dosud trvá. Užívání celé věci jedním z manželů nemůže zakládat jeho bezdůvodné obohacení, neboť každý z nich je jejím bezpodílovým vlastníkem (srov. IV. ÚS 2404/18).
   Vyloučení jednoho z manželů z užívání společné věci sice nezakládá bezdůvodné obohacení, může však založit jiný peněžní nárok, typicky z titulu náhrady škody. Je však nutné počítat s tím, že nárok na finanční kompenzaci za užívání společného domu jedním z manželů lze přiznat až po zániku SJM. V daném případě SJM zanikne až právní mocí rozsudku o rozvodu manželství. Až následně lze přiznat finanční kompenzaci za užívání společného domu jedním z manželů. Pokud totiž manželé vlastní věc v SJM, jsou oba vlastníky nemovité věci jako celku a nejde tak o podílové spoluvlastnictví (srov. např. NS 22 Cdo 1739/2022). Podle okolností konkrétního případu lze tuto skutečnost zohlednit také při

budoucím vypořádání společného jmění, a to formou disparity (odchylky od rovnosti) podílů (srov. např. NS 22 Cdo 398/2024). Šlo by tak o finanční kompenzaci za nemožnost společný dům fakticky užívat z pozice jeho spoluvlastníka.

3. SJM v tomto případě zanikne až právní mocí rozsudku o rozvodu manželství. Jinými způsoby zániku manželství a rovněž i SJM je smrt jednoho z manželů (stejné účinky má i prohlášení za mrtvého dle § 71 odst. 2 OZ) nebo změna pohlaví (srov. § 29 odst. 2 OZ). Za trvání manželství dochází k zániku SJM výrokem o propadnutí majetku jednoho z manželů dle § 52 odst. 1 písm. d) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (dále jako „TZ"), nebo prohlášením konkursu na majetek jednoho z manželů dle § 268 odst. 1 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), (dále jako „InsZ"). Za trvání manželství může být z vážných důvodů stávající rozsah SJM zúžen nebo zrušen rozhodnutím soudu dle § 724 OZ.

4. Návrh na smluvený rozvod nesplňuje všechny zákonné podmínky dle § 757 odst. 1 OZ, neboť součástí návrhu musí být dohoda rodičů o péči o nezletilé děti a výživném včetně dohody o vypořádání majetkových práv, bydlení, příp. výživného. Není však na překážku, pokud manželé předmětné dohody uzavřou dodatečně v průběhu řízení a společně je předloží soudu ke schválení. Je to zcela běžná praxe. Vzhledem k legislativním změnám účinným od 1. 1. 2026 se péče o děti i samotný rozvod řeší v rámci jednoho spojeného soudního řízení, přičemž dohoda o dětech podléhá schválení soudem přímo v tomto řízení [srov. § 757 odst. 1 písm. b) OZ]. Formální podmínka trvání manželství v délce jednoho roku je splněna [srov. § 757 odst. 1 písm. a) OZ] a podmínka 6 měsíců odděleného žití byla s účinností od 1. 1. 2026 z právní úpravy vypuštěna.

5. Ano, je to možné. Pokud je manžel (obdobně podle § 1139 OZ) z užívání společné věci zcela vyloučen, musí soud v zásadě s přihlédnutím k okolnostem věci rozhodnout i o peněžní náhradě. Jedná se o nárok na peněžitou náhradu za vyloučení z užívání společného domu. V situaci, kdy jsou splněny podmínky pro vydání rozhodnutí dle § 1139 odst. 2 OZ, je zřejmé, že z právní úpravy vyplývá určitý způsob uspořádání poměrů mezi účastníky. Proto se jedná o řízení ve smyslu § 153 odst. 2

OSŘ, kdy soud není vázán předmětem řízení co do způsobu, jakým mají být poměry mezi účastníky uspořádány. Soud je vázán pouze rozsahem majetku, který má být předmětem rozhodování. V takovém případě soud nerozhoduje o změně žaloby, neboť konkrétním návrhem účastníků není vázán, ale musí účastníky o této možnosti poučit a poskytnout jim možnost se k ní vyjádřit (srov. NS 22 Cdo 398/2024).

6. Jednání Aleny nemá oporu v zákoně, neboť Pavlovi jako oprávněné osobě svévolně brání v užívání společného domu. Při právním hodnocení této situace je třeba odlišit dva instituty, a to nárok Pavla na přístup k rodinnému domu a právo na užívání rodinného domu, resp. právo bydlení. Mít přístup k nemovitosti je zásadním nezpochybnitelným právem každého vlastníka, které vyplývá přímo z obsahu vlastnického práva. Alena nemůže manžela jen tak svévolně vyloučit, nejsou-li pro to vážné důvody, jako je ochrana před domácím násilím (srov. § 751 a násl. OZ). Oproti tomu právo (užívání) může za určitých podmínek zaniknout v souvislosti s trvalým opuštěním domácnosti, což představuje samostatný institut rodinného práva. Pavlovi však nemůže zaniknout právo přístupu do jejich společného domu. Jedná se tedy o odlišná práva mající základ v rozdílných institutech.
Co se týká nároku užívat rodinný dům, bude předmětem řízení zkoumání otázky, zda odstěhování Pavla ze společného rodinného domu bylo záměrným opuštěním rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde (srov. § 743 odst. 3 OZ). I kdyby se však tento úmysl prokázal a Pavlovo právo bydlení zaniklo, jeho vlastnické právo k domu (v rámci SJM) přetrvává, a s ním i právo na přístup do nemovitosti. Pavel má tedy možnost bránit se proti protiprávnímu jednání své manželky negatorní žalobou dle § 1042 OZ (domáhat se umožnění přístupu a vydání klíčů). K uvedené problematice se vyjádřil Nejvyšší soud takto: „*Ruší-li však spoluvlastník užíváním věci právo jiného spoluvlastníka, aby v rámci jeho podílu užíval společnou věc, aniž by způsob užívání věci byl upraven právním jednáním nebo rozhodnutím soudu, může se rušený bránit i negatorní žalobou (§ 1042 občanského zákoníku). V takovém případě žalobce nežádá úpravu správy (užívání) společné věci, požaduje jen, aby mu druhý nebránil v příjezdu. Jeho právo věc užívat vyplývá přímo ze zákona; jde o právo věc v mezích spoluvlastnického podílu užívat. Může být omezeno jen další právní skutečností – např. rozhodnutím většiny spolu-*

vlastníků nebo rozhodnutím soudu.“[42] Nejvyšší soud zde rovněž odlišuje nárok spočívající v užívaní (správě) společné věci a přístupu do společné věci. Tyto závěry, byť judikované na podílovém spoluvlastnictví, lze analogicky uplatnit i na bezpodílové SJM. Soudní praxe je však v řešení této otázky nejednotná a soudy mnohdy vůbec nerozlišují mezi právem bydlet a trvalým opuštěním domácnosti na jedné straně a věcným právem vlastníka na přístup do nemovitosti.

7. Nabytí podílu Pavlem ve společnosti automaticky nezakládá korporátní členství druhého manžela (srov. NS 22 Cdo 700/2004). Práva a povinnosti společníka se týkají pouze manžela, který je společníkem, účast druhého manžela nabytím podílu manželem není založena. Je-li však podíl v SJM, a v tomto případě tomu tak je, platí pro dispozice s ním ustanovení o správě dle § 713 OZ a § 714 OZ.[43]

8. Alena v daném případě nevlastní žádný podíl, a proto nedisponuje korporátními právy či povinnostmi. Pavel v rámci vypořádání SJM nemůže převést na Alenu (nespolečníka) podíl, neboť by to bylo v rozporu se zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), (dále jako „ZOK“).
Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je ustálena v závěru, že „*obchodní podíl může být v rámci řízení o vypořádání společného jmění účastníků řízení přikázán pouze tomu z manželů, který je – jako spolumajitel tohoto obchodního podílu – společníkem společnosti s ručením omezeným*“,[44] a že „*obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, nabytý jedním z manželů za trvání společného jmění manželů i jen zčásti z jejich společných prostředků, tak představuje společnou majetkovou hodnotu, která se v rámci řízení o vypořádání tohoto spoluvlastnictví přikazuje tomu účastníku, který je společníkem uvedené obchodní společnosti*“.[45] Rozhoduje-li soud po zániku společného jmění manželů o jeho vypořádání, nestačí přikázat hodnotu podílu, ale je třeba přikázat podíl, který však může být přikázán jen podnikajícímu manželovi (srov. NS 22 Cdo 1781/2004).

[42] Usnesení Nevyššího soudu ze dne 22. 2. 2019, sp. zn. 22 Cdo 4437/2018.
[43] PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 773.
[44] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2017, sp. zn. 22 Cdo 3192/2015.
[45] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 2014, sp. zn. 22 Cdo 4409/2014.